

Byggnadsinventering vid stadsmuseet

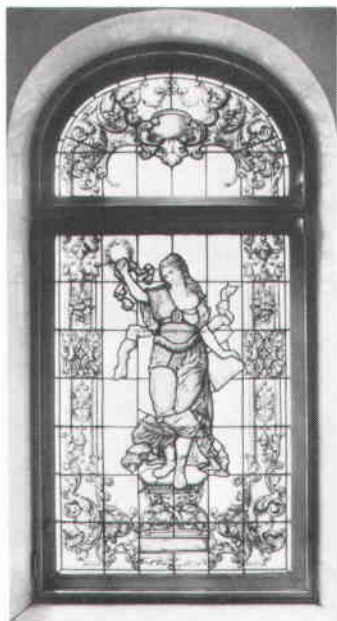
Sedan 1973 bedriver Stockholms stadsmuseum kontinuerligt byggnadsinventeringar i Stockholms innerstad på fastighetsnämndens uppdrag. Inventeringarna är bl a föranledda av kommunens planer för sanering av den omoderna bebyggelsen. Inventeringsarbetet samordnas med stadsbyggnadskontorets arbeten med nya stadsplaner och de kvartersvisa saneringsprogrammen — de s k paketbeskeden. Avsikten är att under en 5-årsperiod genomföra en fullständig inventering av all bebyggelse på malmarna.

För detta uppdrag är på museet anställda fem amanuenser med fil kand-utbildning och arkitekturhistorisk inriktning, två fotografer samt en kontorsassistent. Hittills (1976) har man inventerat Birkastaden (med Röda Bergs- och Rörstrandsområdena), nedre Östermalm, trakten kring Norra Realläroverket (sydöstra delen av Vasastaden), trakten kring Maria kyrka, hela cityområdet samt ett stort antal kvarter på Kungsholmen, centrala och östra Vasastaden och i södra Katarina. Katarinaberget och östra Mariaberget på Södermalm inventerades åren omkring 1970, dock på något annorlunda sätt än vad som sker nu.

En inventering kan t ex gå till på följande sätt. Först ifylls en standardblankett för varje fastighet inom ett kvarter med uppgifter tagna ur Stockholms fastighetskalender om fastighetsbeteckning, adress och ägare. I några fall kan det bli aktuellt att kontakta tingsrättens fastighetsavdelning för att få reda på en fastighetsägare, emedan ett flertal hus i Stockholms innerstad ständigt är under försäljning. Därefter följer en okulärbesiktning av byggnaderna på plats med ifyllande av ytterligare uppgifter på blanketten såsom typ av byggnad (bostadshus, skola, industri etc), våningshöjd, fasad- och takmaterial, ursprunglig fasadutformning, beskrivning av gårdshus, utformning av gård och gårdsmiljö etc.

Vid denna första besiktning beskrivs även utformning av entré, trapphus och vilplan både i gatu- och gårdshus. Man antecknar golv- och trappmaterial och utformningen av väggar, tak och dörrar. Vid detta tillfälle uppsätts på fastighetens anslagstavla eller på annan väl synlig plats ett meddelande om inventerarens och fotografens snara ankomst, varvid hyresgästerna vänligen uppmanas att hålla lägenheterna tillgängliga. Eventuellt tas också kontakt med husets portvakt för att få tips om vilka lägenheter som bevarar äldre inredning av kulturhistoriskt intresse. På meddelandet anges namnen på museets inventerare och fotografer samt telefonnummer, om någon hyresgäst själv vill ta kontakt.

Målat trapphusfönster, Norrmalmstorg 16 (Skären 6). Huset uppfört 1898—1900.



Nästa moment är ett besök i byggnadsnämndens ritningsarkiv i Tekniska nämndhuset för att studera byggnadslovsritningar och andra handlingar från tiden då huset byggdes. Dessutom genomgås alla ombyggnadsärenden, som belyser fastighetens byggnadshistoria. Handlingar från tiden före 1875 finner man på Stockholms stadsarkiv på Kungsklippan. Vid besöken i dessa arkiv antecknas på blanketten uppgifterna om arkitekt, byggherre och byggmästare — dessa kan vara svåra att nå, i synnerhet vad gäller det äldre materialet. Dess-



Entré i jugendutformning, Wallingatan 37 (Läraren 8). Huset uppfört 1905—07.

utom antecknas de viktigaste ombyggnaderna och moderniseringarna, fasadbeskrivning efter nybyggnadsritning, grund samt lägenhetsstorlekar. Den första okulärbesiktningen av det aktuella huset kan underlätta förståelsen av det ibland rikhaltiga och svåröverskådliga materialet.

Stadsarkivets ritningssamling sträcker sig bakåt till 1713, men uppvisar under 1700-talet luckor och de ritningar som finns kan vara svårtolkade eller är bristfälliga. När en 1600-, 1700- eller en tidig 1800-talsbyggnad är aktuell för inventering, är en djupare arkivundersökning nödvändig. Vi är i Stockholm lyckliga nog att ha ett väl bevarat och dessutom lättarbetat arkiv i Stockholms stads

Gård, Skeppargatan 27 (Havssvalget 20). Huset uppfört 1904—05.



Brandförsäkringskontor, där brandförsäkringshandlingar sedan 1746 finns bevarade. Dessa handlingar innehåller noggranna beskrivningar av byggnader, som upprättades vid de tillfällen ägaren önskade en ny försäkring eller ville förhöja försäkringsvärdet vid t ex en ombyggnad. Ytterligare en viktig källa är den sk Westinska samlingen i Uppsala universitetsbibliotek, som utgörs av fastighetsbeskrivningar från 1700-talet och tidiga 1800-talet och är utförda av rådhusrätten för att ligga till grund för värdering i samband med belåning eller inlösen. Studiet av litteratur och äldre bildmaterial samt pressklipp m m i museets arkiv bidrar till belysandet av en fastighets byggnadshistoria.



Karstens brödbutik, Mäster Samuelsgatan 52 (Blåmannen 5). Inredningen tillkom 1930.

Drottninggatan norrut från Jakobs-gatan. Många hus vid denna del av Drottninggatan har murar från 1600-talet.



Efter arkivstudierna är det dags att återvända till det kvarter som är under inventering och då med en fotograf i sällskap. Det gäller nu att försöka komma in i minst en lägenhet i varje hus — såväl i gatu- som gårdshus. Nu görs en utförlig beskrivning av den fasta inredningen i lägenheten och fotografen tar bilder av kakelugnar, stucktak, kök etc. Bilder tas även av entré, trapphus och vilplan, av gård och gårdsmiljö och av fasaddetaljer såsom t ex portal. Om en bostadslägenhet uppvisar en tidstypisk och enhetlig möblering tas bilder som belyser detta. Stundtals påträffas nämligen orörda hem från tiden så långt tillbaka som vid sekelskiftet.

Även heminteriörer som vi idag kanske inte anser vara av påtagligt "kulturhistoriskt intresse" kan dokumenteras för att beskriva 1970-talets boende. Lokaler av mer publik karaktär beskrivs och fotograferas också, t ex butiker, biografier, bankhallar, verkstäder, industrier och kontor. Slutligen görs en anteckning om fastighetens modernitet — en uppgift som stadsplanerarna gärna vill ha i samband med saneringsplaneringen. Det händer många gånger att fastigheterna är modernare än vad myndigheterna har uppgift om, särskilt vad gäller badrum, dusch, värme och moderna kök.

Någon gång under loppet av inventeringen av det kvarter som bearbetas fotograferas husfasaderna mot gatan — en bild för varje fasad. Dessutom tas kvartersfasader, d v s hela kvarterets fasad mellan två gator. Fotografen använder sig av en småbildskamera med restituerbart objektiv (Nikon) för gatu- och fasadbilder. För interiörfotografering används en Hasselbladskamera. Fotografierna kopieras (kontaktbilder) samt klistras upp på ark och arkiveras tillsammans med de renskrivna inventeringsblanketterna. På så sätt blir materialet åskådligt och lätt att hitta, något som är nödvändigt när ett kvarter t ex är aktuellt för en saneringsplan och myndigheter, institutioner, press och privatpersoner låter höra av sig och vill bli delaktiga av materialet. Inventeringsenhetens utåtriktade kontakter är många och ibland tidskrävande.

När ett geografiskt avgränsat område är färdiginventerat påbörjas arbetet med att sammanställa inventeringsblanketterna för publicering. Hittills (1976) har fyra sådana utkommit — Birkastaden-Röda Bergen-Rörstrand (1975), Östermalm I (1975), Sydöstra Vasastaden (1975) och City (1976). Varje publikation inleds med en kortare stadsbyggnadshistorisk översikt av det inventerade området och därpå följer den digra s k registranten eller katalogdelen. Denna är uppställd kvartersvis i bokstavsordning där varje kvarter presenteras med en plan och ett antal nytagna foton, varefter följer en sammanfattande beskrivning av varje fastighet med åtföljande fasadbild. Dessa publikationer säljs i museets reception och många försäljs även genom postförskott.

Att vara inventerare innebär inte bara att stöta på ett antal mer eller mindre intressanta hus — utan fastmer också att träffa på ett tvärsnitt av den svenske

Kök i gårdshuset till Sturegatan 44 B (Hjorten 19). Huset uppfört 1880.



samhällsmedborgaren i alla dess skepnader. Man vet aldrig på förhand vilket bemötande som kan väntas från hyresgästerna när man nalkas ett hus. Problemet är att få den första förvirringen vid en påringning att så snabbt som möjligt lägga sig, för även om hyresgästen läst meddelandet i porten riktas intresset i första hand på människorna som står där ute i trappan och ej på det som de representerar. Det talas om den svenska stelheten och rädslan för att släppa in främlingar i sin våning, men nog har författaren till dessa rader den uppfattningen att folk utan krumbukter släpper in åtminstone stadsmuseets personal. I synnerhet om fastigheten är omodern och spekulationer har genomströmmat huset om eventuell upprustning eller rivning hälsas inventeraren och hans fotograf som sända från himmelen — nu skall stadsmuseet rädda huset åt hyresgästerna! Visserligen förekommer motsträviga hyresgäster — samtal genom stängda dörrar eller brevlådor samt uttalade misstankar att de besökande är utsända från en statlig kontrollmyndighet (skatteverket) eller är snokare inför en inbrottsvåg. Anklagelsen att vara terrorister har på fullt allvar kastats i ansiktet på de tappra inventerarna från stadsmuseet. Dessa bemötanden är dock undantag. Det händer att man blir bjuden på kaffe och pratstund. Men med tanke på framtida eventuell ohälsa nödgas man avstå från en hel del förlustelser under arbetstid.

Att komma in i privathemmen är att få se en glimt av den svenska folksjälens. Vi försöker dokumentera med fotografier den svenska hemmiljön, gärna med de boende själva i finsoffan eller i arbete i köket. Tråkigt är däremot att inga möjligheter finns att med bandspelare ta upp de intressanta minnesberättelser man får höra ansatser till. Många människor har en fantastisk talang att berätta livfullt om huset de bor i och trakten eller om sina egna livsupplevelser och erfarenheter. Dock tror fantasifulla kollegor på museet och personer i vänkretsen att man genom sitt arbete så gott som dagligen rör sig i den s k undre världen och påträffar spelklubbar, glädjehus och gangsterhålör. Dessa dörrar torde emellertid inte öppnas hur som helst — inte ens för oss.

Det renskrivna inventeringsmaterialet överlämnas i en kopia till våra uppdragsgivare inför utarbetandet av nya stadsplaner eller saneringsprogram. I stor utsträckning får museet även remissärenden angående ombyggnader och rivningar, och i dessa fall är tillgång till inventeringsmaterialet av största värde. Inventeringarna ger viktiga kulturhistoriska upplysningar inte bara till museets personal eller närliggande förvaltningars utan också — som ovan redan antytts — till en vetgirig allmänhet.

En grundlig byggnadsinventering av den typ stadsmuseet utför kan visa att även många till synes anonyma hus bakom en senare tids utslätade fasad kan dölja äldre interiörer av betydande kulturhistoriskt intresse och värde. Det finns hus som är flera hundra år äldre än vad en hastig blick på fasad och trapp-



*Stockholms troligen äldsta hiss, Hovslagargatan 5 B (Käpplinge-
holmen 1). Huset uppfört 1887—88.*

*Pardörrar och överstycke i empire från
1820-talet. Drottninggatan 8
(Johannes Större) Huset uppfört
redan på 1640-talet.*



uppgång kan säga. Även hus byggda under senare år inventeras. Det har visat sig att hus i det moderna Hötorgs-city under sin korta levnad har hunnit genomgå radikala ombyggnader framför allt i publika utrymmen som t ex bankhallar. Det gäller således också att hinna dokumentera 1950- och 1960-talens arkitektur.

Var på er vakt, bästa läsare! Nästa gång kanske det är ert hus eller er lägenhet som stadsmuseet önskar inventera.

Matsalsinteriör från 1916 i tjänstemannahem, Döbelsgatan 87 (Killingen 11) Huset uppfört 1902—03.

Målad dekor i fönstersmyg i trapphus, Doktor Abelins Gata 4 (Postiljonen 9) Huset uppfört 1927—28.

